

Poglavlje 3 – Upoznavanje ljudskih prava

Uvod

Ilustracija prikazuje niz predmeta koje su poznati djeci i mladima. Svaki može predstavljati simbol ljudskih ili dječijih prava – šator (odmor), kišobran (zaštita), tanjir sa hranom (fizičke potrebe), knjige (obrazovanje, sloboda misli), plišani medvjedić (odmor i igra), zastava (državna zaštita građanskih prava), kutija sa prvom pomoći (zdravstvena zaštita), koverta (sloboda komunikacije i izražavanja), kuća (privatnost). Globus može predstavljati ideju zaštite ljudskih prava za svako ljudsko biće. Simboli su raspoređeni razigrano, jedan iznad drugoga, i možemo ih zamisliti kako se vrte u krug. Na ovakav način, povezani su kako bi gradili cjelinu koja predstavlja više od svojih djelova. Ako bismo uzeli jedan dio, cjelina bi se srušila.

Slika je primjer koji pokazuje koliko su moćni naizgled vrlo jednostavni simboli. Tražiti simbole za ljudska prava zadatak je koji se može dodijeliti mlađim učenicima kao i starijima. To im omogućava da povezuju svoje lično iskustvo sa ljudskim pravima i da istražuju značaj ljudskih prava za svoje živote. Nekoliko vježbi u ovom poglavlju slijedi ovaj pristup.

Vježbe u ovom poglavlju odnose se na ljudska prava – ključnu temu u obrazovanju za ljudska prava. Druga poglavlja, kao što je ono o vrijednostima, naglašavaju podučavanje kroz ljudska prava – sa ljudskim pravima kao pedagoškom smjernicom. Ove vježbe se usredsređuju na podučavanje o ljudskim pravima:

- poznavati ljudska prava: učenici detaljno znaju jedno ili nekoliko ljudskih prava i razumiju osnovne principe
- čitati ljudska prava – polako i pažljivo jer je svaka riječ važna;
- povezivati ljudska prava sa svakodnevnim životom; učenici razmatraju svoja lična iskustva i svoje želje i potrebe kroz perspektivu ljudskih prava.

Ovaj pristup prikladan je učenicima svih uzrasta.

Nekoliko vježbi primjeri su učenja zasnovanog na rješavanju zadataka. Učenici izrade poster ili kutiju s blagom i stvaraju simbol koji predstavlja određeno ljudsko pravo. Vježbe u kojima se podstiču kreativne vještine učenika, predstavljaju promjenu u odnosu na standardno učenje iz udžbenika.

Svi vježbe zahtijevaju pažljivo razmišljanje u razredu. Učenici treba da razumiju da se ljudska prava mogu prekršiti, te da zato moraju biti pod zaštitom zakona i sredstvima njegovog sprovođenja (policija, kazneni sistem).

Sa starijim učenicima moguće je učiniti neke dodatne korake. Ljudska prava su fundamentalna prava, što znači da ni jedna vlast ne može garantovati ta prava niti je u poziciji da nam ih oduzme.

Učenici treba da znaju da postoje osnovni sporazumi o ljudskim pravima kao što je Evropska konvencija o ljudskim pravima. Moraju da razumiju da su naša prava imaju granice koje su postavljene pravima drugih. Potrebno je da sami otkrijemo kako da ih postavljamo, a ukoliko je potrebno, zakonodavci i sudije će morati da odluče. Kao što izvještaji Savjeta Evrope i nevladinih organizacija pokazuju, država takođe može biti prijetnja ljudskim pravima. U takvim slučajevima, građani se mogu obratiti nacionalnim ustavnim sudovima ili Evropskom sudu za ljudska prava u Strazburgu.

Vježba 3.1. – Plakat ljudskih prava

Obrazovni ciljevi	<p>Učenici razumiju sljedeće aspekte ljudskih prava: njihovu osnovnu strukturu (ko uživa ljudsko pravo - sadržaj – sredstva sprovođenja); problem kršenja ljudskih prava; sredstva za zaštitu ljudskih prava.</p> <p>Učenici vježbaju svoje vještine čitanja.</p> <p>Učenici razviju svoje kreativne vještine.</p>
Materijali	<p>Veliki listovi papira, papir formata A4 u raznim bojama, hemijske olovke, makaze, ljepljivo, stari časopisi i novine, slike i fotografije, tekst Evropske konvencije o ljudskim pravima ili Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima.</p>

Postupak

1. Učenici formiraju grupu od četiri člana.
2. Nastavnik daje svakoj grupi po jedan član koji predstavlja ljudsko pravo. Stariji učenici mogu da odluče na kojem članu žele da rade i da objasne svoj izbor (vidi korak 4).
3. Svaka grupa priprema plakat o ljudskim pravima. Plakat se sastoji od sljedećih djelova:
 - a. Naslov koji sadrži ljudsko pravo;
 - b. tekst iz Evropske konvencije o ljudskim pravima ili Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima;
 - c. slika koja simbolizuje ljudsko pravo (npr. auto koji može predstavljati slobodu kretanja ili zatvorena vrata što predstavlja pravo na privatnost);
 - d. Analiza strukture ljudskog prava (za starije razrede), u kojima se govori o:
 - osobama koje uživaju to pravo;
 - sadržaju (šta pravo štiti ili pruža);
 - sredstvima primjene ili prisilog sprovođenja;³
 - e. simbol (npr. točak koji može predstavljati slobodu kretanja ili usta što predstavlja slobodu izražavanja).
4. Grupe prikazuju plakate i o njima raspravljaju u razredu.

Dodatak

Plakat takođe može sadržati primjere kršenja ljudskih prava i načine kako se, odnosno, kako bi se trebala primjenjivati.

Varijacija

Kako je već ukazano, struktura plakata može varirati prema starosti grupe i nivoa poznavanja ljudskih prava. Ova vježba može da služi kao uvod ili primjena.

Kada se priprema za napredniji razred, vježba može uključivati aspekte kao što je vrsta ljudskog prava (garantovanje individualne slobode, zaštita jednakosti, garantovanje socijalnih prava). Oni se mogu odnositi na „generacije“ ljudskih prava.

³ Vidi: Yves Lador, *Teaching Guide to the European Convention on Human Rights (Vodič za nastavu Evropske konvencije o ljudskim pravima)*, Geneva/Strasbourg, 1997, str. 53f (how is a human right created/kako se stvara ljudsko pravo?).

Kad se samostalno koristi, ova vježba može voditi do izolovanog akademskog pristupa koji se fokusira na jedno ljudsko pravo. Stoga se preporučuje da se ova vježba kombinuje s drugima koje se odnose na proces ljudskih prava, na primjer lično iskustvo učenika, pitanja kršenja i primjene ljudskih prava i rasprava o univerzalnoj prirodi ljudskih prava.

Zadatak 3.2. – Kanapi

Obrazovni ciljevi	Svrha ovog zadatka jeste da predstavi globalnu perspektivu našeg zajedničkog porijekla i našeg zajedničkog doma kao uvod u obrazovanje za ljudska prava. Svi ljudi imaju isto porijeklo, sa iste su zemlje i imaju ista prava bez obzira gdje žive i u kakvoj situaciji žive. Ova vježba prikazuje velike figure kako bi bile razumljive djeci.
Napomena o metodu	Ova vježba posebno se ističe po tome što je, umjesto grupnog rada, model predavanja koje drži nastavnik.
Materijali	Dva kanapa dužine 4,8 i 6,7 7 metara, karta svijeta ili globus.

Postupak

1. Nastavnik pokazuje učenicima kanap dugačak 4,8 metara i pita ih šta misle koliko je kanap dugačak. Kada se učenici slože da je kanap dugačak 4,8 metara, onda ih pita koliko to iznosi u milimetrima.
2. Dužina kanapa od 4.800 milimetara može da simbolizuje istoriju naše planete, s obzirom da je zemlja približno stara 4.800 miliona godina.
3. Nastavnik se vraća na postanak planete i prolazi kroz glavne događaje u istoriji zemlje, s tim da 1 milimetar predstavlja 1 milion godina. Koliko dugo su ljudi na zemlji? Nastavnik pokazuje posljednjih 1-2 milimetara i poredi ih sa ostatkom kanapa. Možda ljudska bića nijesu toliko važna? Možda bismo trebali da budemo vrlo obazrivi prema planeti na kojoj živimo?
4. Nastavnik priča učenicima nešto malo o istoriji čovjeka. Prema trenutnim saznanjima ljudski život prvi put se pojavio u Africi. Na početku, svi smo bili Afrikanci! Onda je čovjek migrirao iz Afrike i konačno naselio cijelu planetu. Danas postoji mnogo zemalja i različitih grupa koje govore mnogo različitih jezika i koje imaju različite kulture i religije, ali izvorno svi smo jednaki.
5. Nastavnik pokazuje učenicima drugi komad kanapa. Koliko je on dugačak? Danas na svijetu živi 6,7 milijardi ljudi.⁴ Stoga, 1 milimetar dužine kanapa odgovara 1 milionu ljudi. Na kanapu pokazuje veličinu nekih velikih zemalja. Koliko je velika naša zemlja? Neki ljudi dijele svijet na „naše ljude“ i „strance“. Kanap pokazuje da su većina ljudi „stranci“! Ali svi mi dijelimo planetu kao naš dom i moramo naučiti kako da živimo zajedno. Zemlje svijeta, kroz organizaciju Ujedinjenih nacija, odlučile su da uprkos činjenici da smo različiti i živimo na različitim mjestima, posjedujemo ista prava.

Dodatak

Na osnovu ovog uvoda nastavnik može raspravljati o pitanjima životne sredine, ljudskim pravima uopšteno, predrasudama i stereotipima (vidjeti poglavlje „Doživljavanje drugih“), geografskim pitanjima i međunarodnim odnosima.

⁴ Nastavnik treba da vodi računa i o ovom broju i da prilagodi dužinu kanapa prema broju stanovnika, 6, 7 milijardi je bilo kada je štampana ova knjiga (2008).

Vježba 3.3. – Drvo ljudskih prava

Obrazovni ciljevi	Učenici razvijaju konceptualni okvir kako bi prosuđivali ljudska prava
Materijali	Olovke u boji, veliki listovi papira koji će se postaviti na zid.

Postupak

1. Nastavnik dijeli učenike u male grupe od tri do pet članova.
2. Nastavnik traži od učenika da nacrtaju jedno lijepo drvo i da ga imenuju „Naše drvo ljudskih prava“. Na samom dnu stabla trebalo bi da napišu „ljudska prava“.
3. Nakon toga bi na glavne grane drveta trebalo da stave neke ključne koncepte za koje učenici misle da su, ili bi trebalo da budu, uključeni uključeni u ljudska prava. Oko tih grana može se staviti mnogo drugih grana sa stvarima za koje učenici misle da su povezane sa glavnim granama.
4. Nakon određenog vremena, grupe stavljaju svoje crteže na zid i objašnjavaju šta su napravili. Napravljene plakati mogu ostati na zidu neko vrijeme. Poslužiće kao ukras a takođe se mogu koristiti i za neke druge lekcije.

Dodatak

Nakon što smo naučili nešto o idejama učenika o ljudskim pravima, možemo detaljnije proučavati ljudska prava ili dječija prava i zaključiti u kojoj mjeri stvarna prava odgovaraju pravima koja su učenici zapisali.

Vježba 3.4. – Vožnja balonom

Obrazovni ciljevi	Učenici postaju svjesni univerzalnih vrijednosti u ljudskim pravima. Razumiju da su neka prava indirektno sadržana u drugima, unutar sistema ljudskih prava, razlika je u tome da li su određena ljudska prava zaštićena ili ne. Učenici razumiju da su ljudska prava neotuđiva i da proizvoljno ukidanje ljudskih prava predstavlja put ka diktaturi.
Napomena	Ova igra može se koristiti kao uvod na početku časa ili na kraju kao zadatak.
Materijali	Olovke i papir, po mogućnosti veliki listovi papira koji se mogu staviti na zid, popis prava koja se mogu odbaciti/ili kojima se može dati prioritet.

Postupak

1. Nastavnik upravlja igrom. Učenici su raspoređeni u grupe od četiri do šest. Svaka grupa dobija plakat i markere. Učenici crtaju veliki balon iznad okeana ili lokalnog pejzaža. Balastne vreće s pijeskom predstavljaju deset ljudskih prava koja su zalijepljena na plakat (pogledati listu u daljem tekstu).
2. Sada igra počinje. Učenici treba da zamisle kako putuju u Balonu ljudskih prava. Balon počinje propadati i putnici treba da izbace nešto balasta kako bi izbjegli ozbiljan udes.

Zadatak učenika je da odrede prioriteta ljudska prava koja su predstavljena balastnim vrećama. Koristiće sljedeće kriterijume: Da li je neko pravo indirektno sadržano u drugom? Da li je neko pravo od posebne važnosti za demokratiju ili za naše lične potrebe?
3. Međutim, balon i dalje tone i potrebno je izbacivati dodatni balast u pravilnim razmacima. Učenici moraju odbaciti dodatne vreće s balastom. Nakon što su odbacili četiri ili pet vreća balon se bezbjedno prizemljuje.
4. Razmišljanje u plenumu. Svaka grupa predstavlja cijelom razredu svoju listu i objašnjava (neke od) svojih prioriteta. Liste se potom mogu porediti. Postoje li velike razlike? Takođe bi trebalo govoriti o radu u grupama. Da li je bilo teško da se slože? Da li je bilo teško dati prioritet nekim pravima u odnosu na druga? Nadajmo se da se mogu složiti kako su sva ljudska prava važna ali da ljudi mogu imati različite prioritete u situacijama kada moraju da biraju.

U funkcionalnom ustavu, ukidanje bilo kojih od tih prava prouzrokovalo bi ozbiljnu štetu demokratiji. Ljudska prava su prirodna prava i stoga neotuđiva. Na osnovu toga može se reći da je vožnja balonom zapravo simulacija situacije za koju se nadamo da se nikad neće dogoditi – vladavina diktature.

Ako učenici počnu preispitivati pravila igre po ovim osnovama, može se smatrati da je obrazovni cilj ispunjen.

Promišljanje je moguće produžiti tako što se provjerava koja su od ovih prava uključena u ustav zemlje i kako se ta prava štite.

Dodatak

Kada se ovaj zadatak radi s mlađim učenicima, komadi balasta – prava – trebalo bi da se zamijene sa stvarima koje su poznatije učenicima, na primjer „slobodni izbori“ mogu se zamijeniti sa „igračkama“. Tokom objašnjavanja ovi predmeti mogu se povezati s dječjim pravima.

Materijali

Informacije

Balast u balonu sastoji se od sljedećih prava:

- slobodni izbori
- sloboda vlasništva
- jednakost žene i muškarca
- čisto i zdravo životno okruženje
- pristup zdravoj hrani i čistoj vodi
- pravo na obrazovanje
- sloboda misli, savjesti i vjere
- odjeća i smještaj za sve građane
- privatni život bez uplitanja
- sloboda kretanja.

Vježba 3.5. – Želje i potrebe

Obrazovni ciljevi	Učenici razumiju razliku između stvari koje žele i onoga što im je stvarno potrebno.
Materijali	Papir, olovke, makaze.

Postupak

1. Nastavnik traži da učenici na listovima papira nacrtaju nekoliko stvari za koje smatraju da su im potrebne (nastavnik može pripremiti papire prije lekcije ili može dopustiti učenicima da ih sami izrežu). Svaki od njih može nacrtati otprilike 8-10 crteža.
2. Kada su crteži gotovi, nastavnik dijeli učenike u grupe.
3. Svaka grupa mora se složiti da zadrži samo pet crteža. Samo pet najvažnijih stvari može ostati na stolu. Nakon toga grupe moraju jedna drugoj objasniti zašto su baš tako izabrale. Jesu li sve izabrale isto?

Dodatak

Nastavnik vješa kanap za veš preko cijelog razreda i stavlja crteže na kanap. Zatim raspravlja s razredom koje se slike mogu ukloniti, stvari koje nam stvarno nijesu potrebne. Na kraju na kanapu treba da ostane samo pet crteža. Mogu li se učenici složiti o kojih pet je riječ?

Zadatak 3.6. – kutija s blagom

Obrazovni ciljevi	Ovo je zadatak za djecu mlađu od šest godina. Oni razumiju da djeca imaju prava, postaju svjesni da ta prava postoje i da je važno poštovati ta prava.
Materijali	Kutija s blagom je izvanredno lijepa kutija koju djeca sama ukrašavaju i napune (novinskim člancima, UNICEF-ovim piktogramima koji ilustriraju dječja prava, lutkama i različitim predmetima).

Postupak

1. Na početku kutija sadrži:
 - dva piktograma koja predstavljaju pravo na jednakost i pravo osoba sa fizičkim i psihičkim invaliditetom na pomoć;
 - dvije lutke koje predstavljaju djecu iz Gvatemale.
2. Sakupljajući predmete koji predstavljaju prava djeteta i njihovim stavljanjem u kutiju s blagom, djeca razumiju koliko su ta prava važna. Rad na projektu kutije s blagom trebalo bi da traje do kraja osnovne škole.
3. Pored velike kutije za cijeli razred, svaki učenik bi trebalo da ima svoju malu kutiju s blagom.